ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Σχηματίζω απλές λέξεις

Ενότητα 4. Μέρη του λόγου

§4.1. Εισαγωγικά

Στη Ρωσική, όπως και στην Ελληνική, τα μέρη του λόγου διακρίνονται σε κλιτά, δηλ. αυτά που αλλάζουν τη μορφή τους, και σε άκλιτα, δηλ. αυτά που παραμένουν ίδια. Οι *κλιτικές γλώσσες*, στις οποίες ανήκουν η Ελληνική και η Ρωσική, σχηματίζουν ονοματικούς και ρηματικούς τύπους συνδυάζοντας ένα θέμα με μια κλιτική κατάληξη, δηλ. μια κατάληξη που δηλώνει πτώση (π.χ. ονομαστική, γενική, αιτιατική, κ.λπ.), αριθμό (ενικό, πληθυντικό), πρόσωπο (α', β', γ'), χρόνο (ενεστώτα, αόριστο, μέλλοντα) κ.ά.

Στη Ρωσική τα *κλιτά μέρη* του λόγου είναι τα ουσιαστικά, τα επίθετα, τα αριθμητικά, οι αντωνυμίες, τα ρήματα και οι μετοχές.

Παραδείγματα:

Ουσιαστικά: **дом** *σπίτι*, **маши́на** *αυτοκίνητο*, **любо́вь** *αγάπη*
Επίθετα: **бе́лый** *άσπρος*, **но́вый** *νέος*, **бума́жный** *χάρτινος*
Αριθμητικά: **три** *τρία*, **оди́ннадцать** *έντεκα*, **пе́рвый** *πρώτος*
Αντωνυμίες: **я** *εγώ*, **меня́** *εμένα*, **како́й** *τι είδος*, **кото́рый** *ο οποίος*
Ρήματα: **пишу́** *γράφω*, **бу́ду чита́ть** *θα διαβάζω*
Μετοχές: (ως προσδιορισμοί αναφοράς): **сде́ланный** *φτιαγμένος*, **пи́шущий** *αυτό που γράφει*

Στα *άκλιτα μέρη* του λόγου περιλαμβάνονται τα επιρρήματα, οι επιρρηματικές μετοχές, οι προθέσεις, οι σύνδεσμοι, τα μόρια, τα επιφωνήματα και το απαρέμφατο.

Παραδείγματα:

Απαρέμφατο: **чита́ть** *διαβάζω*, **петь** *τραγουδώ*, **расти́** *μεγαλώνω*
Επιρρήματα: **ча́сто** *συχνά*, **бы́стро** *γρήγορα*, **вчера́** *χθες*
Επιρρηματικές μετοχές: **гуля́я** *κάνοντας βόλτα*, **слу́шая** *ακούγοντας*
Προθέσεις: **в** *μέσα*, **на** *πάνω*, **под** *κάτω*
Σύνδεσμοι: **и** *και*, **но** αλλά, **а** *ενώ*
Μόρια: **не** *δεν*, **ведь** *αφού*, **вот** *να*
Επιφωνήματα: **ох!** *ωχ!* **ах!** *αχ!* **Ужас!** *Φρίκη!*

§4.2. Βασικά χαρακτηριστικά ονοματικής και ρηματικής κλιτικής μορφολογίας

Τα ουσιαστικά, τα επίθετα, τα αριθμητικά και οι αντωνυμίες αποτελούν μια ομάδα στην οποία οι καταλήξεις αλλάζουν ανάλογα με το *γένος*, τον *αριθμό* και την *πτώση*. Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά διακρίνουμε τις εξής κατηγορίες:

- Γένος: αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο
- Αριθμός: ενικός, πληθυντικός
- Πτώση: ονομαστική, γενική, δοτική, αιτιατική, οργανική, προθετική

Ο Πίνακας 4.1 παρουσιάζει τα κοινά γραμματικά στοιχεία ανάμεσα στις δυο γλώσσες, αλλά και τις διαφορές τους:

	Ρωσική	**Ελληνική**
Άρθρο	όχι	ναι
Γένος	αρσενικό θηλυκό ουδέτερο	αρσενικό θηλυκό ουδέτερο
Αριθμός	ενικός πληθυντικός	ενικός πληθυντικός
Πτώση	ονομαστική αιτιατική γενική προθετική δοτική οργανική	ονομαστική αιτιατική γενική κλητική __ __

Πίνακας 4. 1: Γένος, πτώσεις και αριθμός στην Ρωσική και την Ελληνική

Τα ρήματα αποτελούν σημαντικό μέρος του λόγου και εκφράζουν μια δραστηριότητα (/ενέργεια) ή κατάσταση. Για παράδειγμα, στην πρόταση **Михайл спит.** *Ο Μιχάλης κοιμάται*, το ρήμα **спит** *κοιμάται* δηλώνει μια κατάσταση, ενώ στη πρόταση **Михайл чита́ет.** *Ο Μιχάλης διαβάζει*, το ρήμα **чита́ет** *διαβάζει* δηλώνει μια ενέργεια. Τα ρήματα στην ελληνική και τη ρωσική γλώσσα έχουν μερικά κοινά γραμματικά χαρακτηριστικά, τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

- **Συζυγία:** Από τον τύπο του απαρεμφάτου στη Ρωσική και του ενεστώτα στην Ελληνική μπορούμε να καταλάβουμε σε ποια συζυγία ανήκει ένα ρήμα και ποιες καταλήξεις θα πάρει. Στη Ρωσική υπάρχουν δύο συζυγίες ρημάτων.
- **Πρόσωπο και Αριθμός:** Παρέχει πληροφορίες για το υποκείμενο του ρήματος, δηλαδή για το ποιος έκανε κάτι. Υπάρχουν τρία πρόσωπα, α', β' και γ', τα οποία έχουν ενικό ή πληθυντικό αριθμό.
- **Γένος:** Μόνο για τους ρηματικούς τύπους της παρελθοντικής χρονικής βαθμίδας, υπάρχει η διάκριση του γένους (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο) σε συμφωνία με το γένος του υποκειμένου.
- **Φωνή:** Παρέχει πληροφορίες για το εάν το υποκείμενο έκανε μια πράξη ή δέχτηκε την ενέργεια από μια εξωτερική αιτία. Η Ρωσική διαθέτει ενεργητική και παθητική φωνή.
- **Χρόνος:** Παρέχει πληροφορίες για το πότε έγινε μια πράξη. Η Ρωσική διαθέτει την παροντική, παρελθοντική και μελλοντική χρονική βαθμίδα.
- **Όψη:** Παρέχει πληροφορίες σχετικά με το εάν η πράξη είχε διάρκεια ή έχει ολοκληρωθεί. Το ρήμα διαθέτει συντελεσμένη (συνοπτική) και ασυντέλεστη (μη συνοπτική) ρηματική όψη.
- **Έγκλιση:** Παρέχει πληροφορίες για την σχέση της πράξης με την πραγματικότητα, όπως ορίζεται από τον ομιλητή. Η Ρωσική διαθέτει την οριστική, υποθετική και προστακτική έγκλιση.

Το ρήμα σχηματίζει τους διαφορετικούς τύπους του ανάλογα με το πρόσωπο, το γένος, το χρόνο, την όψη, την έγκλιση, τη φωνή και τον αριθμό. Στοιχεία του ρηματικού συστήματος είναι, επίσης, το *απαρέμφατο* και η *μετοχή*.

Το *απαρέμφατο* είναι ένας άκλιτος τύπος του ρήματος, ο οποίος σχηματίζεται συνήθως με το επίθημα **-ть**. Το απαρέμφατο δεν διαθέτει τις γραμματικές κατηγορίες του χρόνου, της έγκλισης, του γένους και του προσώπου. Περιλαμβάνει, ωστόσο, πληροφορίες για την όψη και τη φωνή. Η Ρωσική διαθέτει τις ακόλουθες καταλήξεις απαρεμφάτων:

Κατάληξη **-ть**, εάν το θέμα λήγει σε φωνήεν ή σε **-с, -з**		Κατάληξη **-ти**, εάν το θέμα λήγει σε σύμφωνο ή σε **-й**		Κατάληξη **-чь**, εάν το θέμα λήγει σε φωνήεν	
рабóтать	*δουλεύω*	идтú	*πηγαίνω*	мочь	*μπορώ*
гуля́ть	*κάνω βόλτα*	нестú	*κουβαλάω, φέρνω*	печь	*ψήνω*
вéрить	*πιστεύω*	плестú	*πλέκω*	берéчь	*φυλάω*

Πίνακας 4.2: Καταλήξεις απαρεμφάτων Ρωσικής

Στα ρήματα παθητικής φωνής, μετά τη κατάληξη προσθέτουμε το επίθημα **-ся** και για έναν περιορισμένο αριθμό ρημάτων η κατάληξη είναι **-сь**, *π.χ.* **стрóиться** *χτίζομαι*, **создавáться** *δημιουργείται.* Επίσης το επίθημα **-ся** παίρνουν:

(α) τα αυτοπαθητικά ρήματα όπως, για παράδειγμα, τα ρήματα **расчёсываться** *χτενίζομαι*, **мы́ться** *πλένομαι*

(β) τα αλληλοπαθητικά ρήματα, όπως, για παράδειγμα, τα ρήματα **встречáться** *συναντιέμαι*, **вúдеться** *βλέπομαι*

(γ) τα ρήματα που δείχνουν αρχή, συνέχεια και τέλος μιας πράξης, όπως, για παράδειγμα, τα ρήματα **начинáться** *αρχίζω*, **продолжáться** *συνεχίζω*, **закáнчиваться** *τελειώνω.*

Όταν ξεκινάμε τη γνωριμία μας με το ρηματικό σύστημα της ρωσικής γλώσσας, συνήθως μαθαίνουμε το απαρέμφατο στην *ασυντέλεστη/μη συνοπτική ρηματική όψη*, η οποία μας βοηθά στον σχηματισμό της *συντελεσμένης/συνοπτικής ρηματικής όψης*. Η συντελεσμένη ρηματική όψη αναφέρεται στο εάν η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα εμφανίζεται ως ολοκληρωμένη, ως εξελισσόμενη, ως μοναδικό γεγονός, κτλ. Η ασυντέλεστη ρηματική όψη δηλώνει ότι η ενέργεια του ρήματος δεν έχει ολοκληρωθεί ή γίνεται με συστηματικότητα, κτλ.

Να θυμάσαι:

1. Η ασυντέλεστη/ μη συνοπτική ρηματική όψη δηλώνει ενέργεια ή κατάσταση σε εξέλιξη, η οποία μπορεί να επαναλαμβάνεται ή το ίδιο το γεγονός μιας ενέργειας ή μιας κατάστασης. Με το θέμα του απαρεμφάτου αυτής της όψης σχηματίζουμε τις εξής χρονικές βαθμίδες:

- Παροντική χρονική βαθμίδα, π.χ. **смотре́ть** *βλέπω*, **пить** *πίνω*
- Παρελθοντική χρονική βαθμίδα, π.χ. **смотре́л** *έβλεπε*, **пил** *έπινε*
- Μελλοντική χρονική βαθμίδα, π.χ. **бу́ду смотре́ть** *θα βλέπω*, **бу́ду пить** *θα πίνω*

2. Η συντελεσμένη/ συνοπτική ρηματική όψη δηλώνει την ολοκλήρωση ή το αποτέλεσμα μιας ενέργειας. Με το θέμα του απαρεμφάτου της συντελεσμένης ρηματικής όψης σχηματίζουμε τις εξής χρονικές βαθμίδες:

- Παρελθοντική χρονική βαθμίδα, π.χ. **посмотре́л** *είδα*, **вы́пил** *ήπια*
- Μελλοντική χρονική βαθμίδα, π.χ. **посмотрю́** *θα δω*, **вы́пью** *θα πιω*

Επειδή στην Ελληνική δεν υπάρχει απαρέμφατο, το απαρέμφατο της Ρωσικής μεταφράζεται με το α' πρόσωπο ενικού του ενεστώτα, *π.χ.* **игра́ть** *παίζω*, **петь** *τραγουδώ.*

Οι *μετοχές* στη ρωσική γλώσσα χωρίζονται σε *επιθετικές* και *επιρρηματικές*. Είναι ειδικές μορφές που σχηματίζονται από ρήματα και συνήθως χρησιμοποιούνται στο γραπτό λόγο και πολύ λιγότερο στον προφορικό. Οι επιθετικές μετοχές έχουν τις ιδιότητες του επιθέτου επειδή προσδιορίζουν πρόσωπα ή πράγματα και συμφωνούν με το ουσιαστικό σε γένος, αριθμό και πτώση. Επειδή όμως σχηματίζονται από ρηματικά θέματα, έχουν κάποια χαρακτηριστικά των ρημάτων, όπως είναι η χρονική βαθμίδα και η φωνή. Στον προφορικό λόγο μπορούμε να αντικαταστήσουμε την επιθετική μετοχή με την αναφορική αντωνυμία **кото́рый, -ая, -ое, -ые** *ο οποίος, η οποία, το οποίο,* κτλ. Δεν πρέπει να ξεχνάμε να βάζουμε κόμμα πριν την επιθετική μετοχή σε περίπτωση που μπαίνει μετά το ουσιαστικό που προσδιορίζει.

Παραδείγματα:

Вот студе́нт, чита́ющий/чита́вший/прочита́вший кни́гу.
Να ο φοιτητής ο οποίος διαβάζει/διάβαζε/διάβασε το βιβλίο.
Вот пе́сня, исполня́емая/испо́лненная хо́ром.
Να το τραγούδι που εκτελείται/εκτελέστηκε από τη χορωδία.

Οι επιρρηματικές μετοχές είναι άκλιτες και απαντούν στο ερώτημα **как?** *πώς;* Δηλώνουν μια συμπληρωματική ενέργεια και χωρίζονται από την κύρια

πρόταση με κόμμα. Σχηματίζονται από τα ρήματα συντελεσμένης και ασυντέλεστης ρηματικής όψης.

Παραδείγματα:

Игорь шёл по у́лице, слу́шая му́зыку.

Ο Ιγκόρ περπατούσε στο δρόμο ακούγοντας μουσική.

Сде́лав уро́ки, Игорь пошёл гуля́ть.

Έχοντας κάνει τα μαθήματά (του) ο Ιγκόρ πήγε βόλτα.

Λόγω του βαθμού δυσκολίας τους, τόσο όσον αφορά τον σχηματισμό τους όσο και την χρήση τους, οι μετοχές δεν εξετάζονται αναλυτικά στην παρούσα γραμματική. Αναλυτική παρουσίαση των υπόλοιπων γραμματικών κατηγοριών γίνεται στις ενότητες που ακολουθούν (4. Ουσιαστικό, 5. Επίθετο, 6. Ρήμα).

§4.3. Σχηματισμός λέξεων

Στη Ρωσική οι λέξεις σχηματίζονται με μια από τις παρακάτω διαδικασίες:

Με προθήματα (προθηματοποίηση)	Το προσθέτουμε στη αρχή του θέματος της λέξης.	Προθήματα: при, за, у,вы, пере, над, с, про, κτλ.	выходи́ть *βγαίνω έξω,* перепи́сывать *αντιγράφω*
Με επιθήματα (/καταλήξεις) (επιθηματοποίηση)	Το προσθέτουμε στο θέμα για τη δημιουργία λέξης ή μιας άλλης μορφής της ίδιας λέξης.	Επιθήματα: -тель, -щик, -нн, -о, енн, -а	ле́тний *καλοκαιρινός,* учи́тель *δάσκαλος,* вое́нный *στρατιωτικός*
Με προθήματα και επίθηματα			беспла́тный *δωρεάν,* негра́мотный *αγράμματος*

Σύνθεση λέξεων	Συνδυασμός δύο ανεξάρτητων λέξεων ή θεμάτων		языкозна́ние *γλωσσολογία* пятиэта́жный *πενταώροφος*

Πίνακας 4.3: Διαδικασίες σχηματισμού λέξεων

Η Ελληνική και η Ρωσική διαθέτουν παρόμοιους τρόπους σχηματισμού λέξεων:

	Ρωσική	**Ελληνική**
Προθηματοποίηση	под-пи́сывать	υπο-γράφω
Επιθηματοποίηση	сто́л-ик	τραπεζ-άκι
Σύνθεση	чёрн-о-бе́лый	ασπρ-ό-μαυρος

Πίνακας 4.4: Σχηματισμός λέξεων στην Ρωσική και την Ελληνική